

Dragan Milovanović¹

INOVATIVNOST KAO FAKTOR RAZVOJA MALIH I SREDNJIH PREDUZEĆA U BOSNI I HERCEGOVINI

SAŽETAK

Fenomen malih i srednjih preduzeća ima veoma dugu i raznovrsnu istoriju postojanja i razvoja u modernim kapitalističkim zemljama svijeta. Na našim prostorima nagli razvoj malih i srednjih preduzeća se vezuje za nagli razvoj privatnog vlasništva, što je za posljedicu imalo iniciranje brojnih pokušaja osnivanja i nastajanja novih malih i srednjih preduzeća. Značaj malih i srednjih preduzeća (u daljem tekstu MSP) ogleda se u ulozi koju ova preduzeća imaju u povećanju zaposlenosti, diverzifikovanju privredne strukture, inovativnoj aktivnosti i tehničkom progresu, realizaciji širih društvenih ciljeva. U svijetu stalnih ekonomsko-finansijskih promena praćenih stalnim finansijskim inovacijama, u uslovima globalne finansijske krize, kao uslov rasta i razvoja i prije svega opstanka MSP-a nameće se potreba uvođenja inovacija. Inovacija predstavlja svaki sistem organizovanih i svrsishodnih aktivnosti usmjerenih na stvaranje promjena (novi proizvod, proizvodni proces, organizaciona struktura, stil upravljanja itd.). U radu ćemo posebnu pažnju posvetiti ulozi inovacija u rastu i razvoju MSP-a. Izvršićemo presjek osnovnih teorijskih stavova o ulozi inovacija u rastu i razvoju MSP-a, kao i analizu osnovnih parametara rasta i razvoja MSP-a. U radu ćemo izvršiti matematičku analizu vrijednovanja efekata uvođenja inovacija u MSP na rast i razvoj MSP-a. Cilj rada je da se vrijednosno kvantifikuje utjecaj uvođenja inovacija na rast i razvoj MSP-a. Cilj rada jeste, također, da se na bazi praktične interpretacije vrijednovanja uvođenja inovacija u MSP-a i analize dobre inostrane prakse, elaboriraju mogućnosti za poboljšanje efekata uvođenja inovacija u MSP-a. U radu su korištene naučne metode dedukcije, komparativne analize i analize dobrih primjera iz prakse.

¹ Mr. Dragan Milovanović, dipl.ecc., Ekonomski fakultet, Univerzitet u Banjoj Luci, Majke Jugovića 4, 78000 Banja Luka

Interpretacija dobijenih rezultata treba da posluži kao osnova za stručnu i naučnu diskusiju o ulozi inovacija u rastu i razvoju MSP-a u Bosni i Hercegovini.

Ključne riječi: *Mala i srednja preduzeća, inovacije, restrukturiranje preduzeća, rast i razvoj*

JEL: *O31, O32, X12;*

1. UVOD

Prema posljednjim dostupnim podacima ukupan procijenjeni broj preduzeća u BiH bio je od 26 do 29 hiljada. Procjenjuje se da preko 97% tih preduzeća spada u mikro, mala i srednja preduzeća. MSP u BiH čine okosnicu ekonomije stvarajući preko 60% bruto društvenog proizvoda (BDP) i glavninu novih radnih mjesta (Izveštaj o politikama podsticanja malih i srednjih preduzeća u Bosni i Hercegovini, 2010.). Razvoj malih i srednjih preduzeća ujedno predstavlja ključ razvoja ekonomije jedne zemlje, pa tako i Bosne i Hercegovine. Koristeći pravu politiku razvoja, zakonske okvire i koordiniranu podršku na svim nivoima, mala i srednja preduzeća (MSP) bi trebalo da dobiju veći dio domaćeg tržišta, dio stranih tržišta, a mogu biti i partneri većim domaćim i stranim kompanijama, mogu inicirati jake razvojne projekte te tako doprinijeti i otvaranju novih radnih mjesta. Implementiranje strategije za razvoj MSP-a bi omogućilo i njihovo aktivnije učesće u procesu razvoja ekonomije, priliva stranih investicija i cjelokupne situacije u zemlji. Potreba da se nedovoljna koordinacija unaprijedi radi bolje iskorišćenosti postojećih resursa, ali i ispunjenja uslova potrebnih za pristup dodatnim razvojnim sredstvima, prije svega strukturnim fondovima Evropske unije, dovela je do inicijative da se pripremi Strategija razvoja MSP-a Bosne i Hercegovine.

Inovacija, u suštini, predstavlja unapređenje tehnologije. Inovacija je novi proizvod, usluga, proces, tehnologija nastala primjenom sopstvenih ili tuđih rezultata naučnoistraživačkog rada, otkrića i saznanja, kroz sopstveni koncept, ideju ili metod za njeno stvaranje koja je sa odgovarajućom vrijednošću plasirana na tržište.

Inovacija povećava potencijal proizvodnje bogatstva. S obzirom da su danas dva najvrednija resursa u ekonomiji vrijeme i informacija većina je inovacija skoncentrisana na njih. Svaka inovacija koja nam povećava raspoloživo vrijeme (tako što smanjuje vrijeme potrebno za izvršavanje određenih procesa) ili nam daje više informacija, omogućava nam da stvorimo više. Naravno, treba voditi računa o činjenici da inovacije ne moraju biti samo tehničke prirode.

2. Ekonomska doktrina malih i srednjih preduzeća

U zemljama Evropske unije vlade donose propise koji su fokusirani na podršku malim i srednjim preduzećima i na stimulisanje njihovog rasta i konkurentnosti. U martu 2002. godine, tokom Samita šefova vlada Evropske unije u Lisabonu, sektor MSP je označen kao jedan od stubova u postizanju cilja da Evropska unija postane najkonkurentnija i najdinamičnija privreda u svijetu do 2010. godine. Samim tim, u junu 2000. godine lideri Evropske unije su usvojili Evropsku povelju za mala preduzeća kojom se pozivaju zemlje članice Evropske unije i Evropska komisija da pruža podršku i pomognu malim preduzećima u brojnim ključnim oblastima, poput obrazovanja i obuke preduzetnika, kao i stvaranjem efikasnijeg zakonodavstva, propisa, poreskog i finansijskog sistema. Inicijalna javna ponuda akcija, kao metod finansiranja razvoja preduzeća, prepoznat je i verifikovan i od strane Evropske komisije kao jedan od poželjnih načina finansiranja s obzirom da predstavlja zakonski vrlo organizovan i nadgledan proces i da pruža velike mogućnosti za sakupljanje finansijskih sredstava.

Bosna i Hercegovina je potpisala Evropsku povelju za mala preduzeća u junu 2003. godine. Zajedno sa drugim zemljama zapadnog Balkana, Bosna i Hercegovina dostavlja godišnje izvještaje Evropskoj komisiji o ostvarenim ciljevima povelje. Prema definiciji Evropske unije, podjela preduzeća na mikro, mala i srednja preduzeća predstavljena je u tabeli 1.

Tabela 1. Kategorizacija preduzeća u EU

Kategorija preduzeća	Broj zaposlenih (Headcount)	Promet (Turnover)	ili	Ukupna aktiva (Balance sheet total)
srednje	< 250	≤ € 50 miliona		≤ € 43 miliona
malo	< 50	≤ € 10 miliona		≤ € 10 miliona
mikro	< 10	≤ € 2 miliona		≤ € 2 miliona

Dostupno na: URL: <http://ec.europa.eu/enterprise/> pristup: (15.03.2012.)

Od ukupno dvadeset miliona preduzeća, koliko ih ima u Evropskoj uniji, 99% su mala i srednja preduzeća. Ona doprinose ukupnom bruto društvenom proizvodu EU sa 60% i osiguravaju preko 80 miliona radnih mjesta. To konkretno znači da je u sektoru MSP zaposleno dvije trećine zaposlenih od ukupnog broja zaposlenih u privatnom sektoru u EU. U SAD MSP-a predstavljaju, također, značajan dio ukupnog broja preduzeća. Za oblast malih preduzeća u SAD-u zadužena je SBA (*U.S. Small Business Administration*). SBA je udruženje malog biznisa osnovano već davne 1953. godine kako bi se pomoglo, zaštitilo i unaprijedilo poslovanje malih preduzeća. U SAD definisanje malih i srednjih preduzeća (*small firms-business*) prevashodno se obavlja na osnovu sljedećih

kriterija: ukupna aktiva (imovina), vlasnički status, ukupni godišnji prihod i broj zaposlenih (URL: http://en.wikipedia.org/wiki/Small_business). Najveći akcentat se stavlja na broj zaposlenih. Stoga ćemo klasifikaciju MSP-a prema broju zaposlenih prikazati u tabeli 2.

Tabela 2. Klasifikacija MSP-a prema broju zaposlenih

Broj zaposlenih	Vrsta biznisa
ispod 20 zaposlenih	vrlo mali biznis
od 20 - 99	mali biznis
od 100 - 499	srednji biznis
od 500 na više	veliki biznis

(Berberović, Š., 2005.)

Generalno gledano, u SAD u mala preduzeća se ubrajaju ona koja zapošljavaju do 100 radnika, izrazito su personalizovana, rukovođena i kontrolisana od strane vlasnika, dok se u srednja ubrajaju ona koja zapošljavaju do 500 radnika, što se može vidjeti iz prethodne tabele.

Danas se u najrazvijenijim zemljama svijeta sve više umjesto termina malo preduzeće (*Small Enterprise*), upotrebljava termin mala i srednja preduzeća (*Small and Medium Enterprise*) (Vukmirović, 2006.). Značaj MSP ogleda se u ulozi koju ova preduzeća imaju u povećanju zaposlenosti, diverzifikovanju privredne strukture, inovativnoj aktivnosti i tehničkom progresu, realizaciji širih društvenih ciljeva.

Također, ne treba izgubiti iz vida da je otvaranje novih radnih mjesta mnogo prisutnije kod malih preduzeća u odnosu na veća preduzeća. To mogu konkretno potvrditi i podaci u tabeli 3.

Tabela 3. Učešće preduzeća po veličini u kreiranju novih radnih mjesta i novih poslova

Kreiranje	Mala preduzeća do 20 zaposlenih	Velika preduzeća preko 500 zaposlenih
Novih radnih mjesta	40 %	35 %
Novih poslova (godišnji prosjek)	40 %	15 %

(Siropolis, N., 1995.)

Imajući u vidu prethodno iznesene podatke u tabeli 3, slobodno možemo reći da je za dobrobit jedne zemlje najbolja kombinacija istovremenog postojanja malih i velikih preduzeća, a suštinsko pitanje je koja je to kombinacija koja će biti najdjelotvornija za dotičnu privredu i konkretne uslove. Međutim, ne treba izgubiti iz vida da tržište treba da bude arbitar koje su to dimenzije preduzeća čija je ponuda potrebna i koja doprinose rastu i razvoju jedne privrede.

3. Stanje u oblasti malih i srednjih preduzeća u Bosni i Hercegovini

U ekonomskoj literaturi preovladava mišljenje da je malo preduzeće "mala privreda" termin koji u različitim nacionalnim i regionalnim sredstvima, kao i u različitim fazama njihovog razvoja, ima različite sadržaje. Šta su to mala i srednja preduzeća - definisano je Zakonom o podsticanju razvoja malih i srednjih preduzeća. U Republici Srpskoj, shodno ovom zakonu, preduzeća se prema veličini razvrstavaju na mala i srednja i velika u zavisnosti od:

- prosječnog broja zaposlenih
- ukupnog prihoda od prodaje
- zbira bilansne aktive

Prema istom zakonu, mala preduzeća su pravna lica koja (Zakonu o podsticanju razvoja malih i srednjih preduzeća, član 3.):

1. Zapošljavaju prosječno godišnje od 10 do 49 radnika;
2. Ostvaruju ukupan godišnji prihod od prodaje do 10 000 000 KM, ili imaju zbir bilansa aktive u vrijednosti do 10 000 000 KM.

U okviru malih preduzeća razlikujemo i mikro preduzeća koja zapošljavaju prosječno godišnje manje od deset radnika.

Srednja preduzeća su pravna lica koja:

1. Zapošljavaju prosječno godišnje od 50 do 249 radnika;
2. Ostvaruju ukupan godišnji prihod od prodaje do 50 000 000 KM ili imaju zbir bilansa aktive u vrijednosti do 43 000 000 KM.

Imajući u vidu prethodno iznesene stavove, možemo konstatovati da su mala i srednja preduzeća subjekti (Zakonu o podsticanju razvoja malih i srednjih preduzeća, član 3.):

1. Koji zapošljavaju prosječno godišnje do 249 radnika;
2. Koji su samostalni u poslovanju;
3. Koji ostvaruju ukupan godišnji prihod od prodaje do 50 000 000 KM ili imaju
4. Zbir bilansa aktive u vrijednosti do 43 000 000 KM.

Prema posljednjim dostupnim podacima, ukupan procijenjeni broj preduzeća u BiH bio je oko 29 hiljad. Procjena je data na osnovu broja preduzeća kojim je izdat statistički broj u procesu preregistracije 2004. godine. Od ovog broja postoji značajan broj neaktivnih preduzeća. Od tog broja procjenjuje se da preko

97% preduzeća spada u mikro, mala i srednja preduzeća („SME Sector Overview”, IFC SEED, 2005.). Procjena OECD-a je nešto niža gdje se broj preduzeća u BiH u 2009. godini procjenjuje na 26 hiljada (SME Policy Index 2009.). Analiza broja *start-up* preduzeća u periodu 2000.-2005. Godina pokazuje da se broj *start-up* preduzeća smanjivao za 4-7% godišnje. Procjena je data na osnovu broja preduzeća kojim je izdat statistički broj u procesu preregistracije 2004. godine. Od ovog postoji značajan broj neaktivnih preduzeća. Posljednji dostupni podaci iz Registra preduzeća u FBiH Federalnog zavoda za statistiku pokazuju da se u periodu 2005.-2009. godina broj novoregistrovanih preduzeća nastavio smanjivati za 5-7% godišnje, dok se broj novoregistrovanih preduzeća u 2009. godini smanjio za čak 15% (Registar preduzeća Federalnog Zavoda za statistiku), najvećim dijelom zbog efekata svjetske ekonomske krize. Mikro, mala i srednja preduzeća u BiH čine okosnicu ekonomije stvarajući preko 60% bruto društvenog proizvoda (BDP) i glavninu novih radnih mjesta (Enterprise Policy Performance Assessment Bosnia and Herzegovina, 2005.).

Prema istraživanju poslovnog okruženja koje provodi Svjetska Banka i EBRD BEEPS osnovni problemi za funkcionisanje MSP u BiH su: (1) pristup finansijama; (2) poreska i druge administracije; (3) naplata potraživanja; (4) korupcija (Business Environment and Enterprise Performance Survey”, World Bank/EBRD, 2008.)

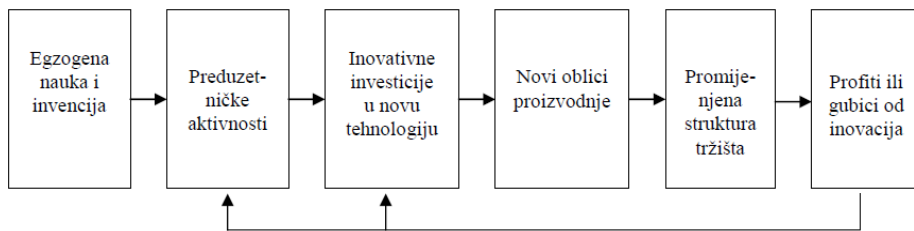
4. Inovativnost u funkciji razvoja malih i srednjih preduzeća

Početne korake u razvoju teorije inovacija učinio je Jozef Šumpeter, jedan od najvećih ekonomista u istoriji, četrdesetih godina XX vijeka. Ekonomski razvoj je, istakao je Šumpeter, u najvećoj mjeri određen neekonomskim faktorima. Ovi se faktori odnose na institucionalnu strukturu društva. Ključnu ulogu u njoj ima preduzetnik koji nije samo menadžer, već je jedinstvena i specifična osoba koja po svojoj prirodi prihvata rizik koga sa sobom nosi uvođenje novih proizvoda i novih tehnologija i na taj način realizuje proces inovacija koji je odlučujući za privredni razvoj. Najvažniji faktor privrednog rasta su kombinacija pet faktora koji predstavljaju inovacije (Schumpeter, 1939.):

1. Novi proizvodi,
2. Nove proizvodne tehnologije,
3. Otvaranje novih tržišta,
4. Uvođenje novih resursa i sirovina,
5. Nova organizacija ekonomske aktivnosti.

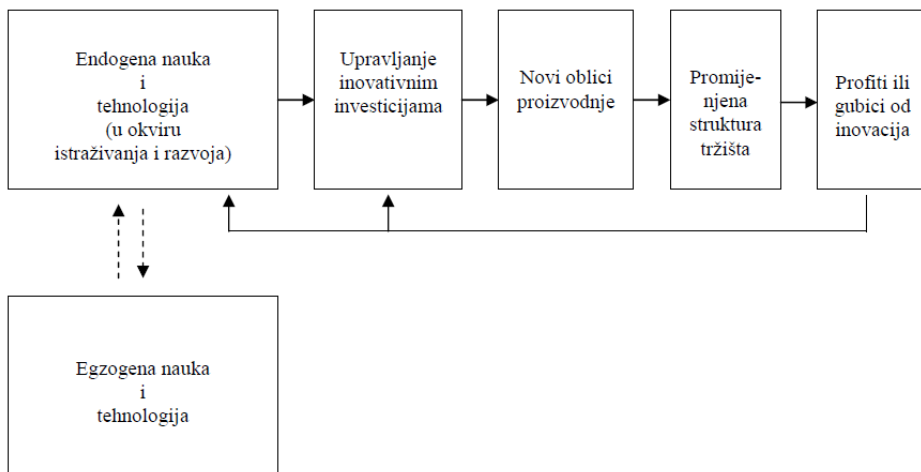
Šumpeter je u vezi s prethodnim ponudio dva modela inovacija. Prvi je razvijen u njegovom djelu „Teorija ekonomskog razvoja“ iz 1912. godine, a drugi u njegovoj knjizi „Kapitalizam, socijalizam i demokratija“ iz 1943. godine. Prvi model se odnosi na utjecaj tehnoloških inovacija na ekonomski razvoj u periodu prije Drugog svjetskog rata kada su razvoj nauke i iz nje proizašle invencije bile egzogene u odnosu na preduzeća, a time i nezavisne od stanja tražnje za proizvodima. Na slici 1. dat je prikaz prvog modela.

Slika 1. Dinamika i utjecaj preduzetničkih inovacija - Model I (Schumpeter, 1912.)

Drugi Šumpeterov model u većoj mjeri odgovara periodu poslije Drugog svjetskog rata kada su aktivnosti istraživanja i razvoja velikih preduzeća obuhvatila i naučna istraživanja i tehnološki razvoj u tijesnoj interaktivnoj vezi sa egzogenim naučnim i tehnološkim razvojem. Na slici 2. dat je prikaz drugog modela.

Slika 2. Dinamika i utjecaj preduzetničkih inovacija - Model II (Schumpeter, 1943.)

Sve je počelo prije 140 godina otvaranjem prve istraživačke laboratorije u kompaniji BASF u Ludvigshafenu, a danas se najveći istraživački rad odvija u okviru velikih kompanija koje izdvajaju ogromna sredstva za tehnološki razvoj (Majkrosoft, IBM, Intel, GE, Dženeral motors, Tojota, Mazda, Folksvagen, Dipon, Nokia, Samsung, Boing (*Boeing*), Erbas (*Airbus*), Lokid Martin (*Lockheed Martin*), Fajzer (*Pfizer*), Roš (*Roche*)).

5. Mjerenje efekata inovativnosti za rast i razvoj malih i srednjih preduzeća u Bosni i Hercegovini

Piter Draker, poznati profesor preduzetničke ekonomije i menadžmenta, definiše inovaciju kao ključni elemenat preduzetništva: „Inovacija je specifičan alat preduzetnika, sredstvo pomoću koga oni koriste promjenu kao mogućnost za različiti posao ili uslugu. Inovacija se može prezentirati kao disciplina, o njoj se može učiti i može se praktično primjenjivati.“ (Draker, 1991.) Draker smatra da inovacije predstavljaju osnovu preduzetništva. U nastavku ćemo dati praktičnu interpretaciju mjerenja efekata inovativnost za rast i razvoj malih i srednjih preduzeća u Bosni i Hercegovini.

U većini razvijenih zemalja kao kriteriji za mjerenje veličine preduzeća, a time i rasta preduzeća, uzimaju se prosječan broj zaposlenih, ukupan prihod od prodaje na godišnjem nivou, kao i zbira bilansne aktive preduzeća.

Na bazi prethodno iznesenih teorijskih stavova proizilazi matematička relacija:

Relacija 2. (Autor rada)

$$\Delta b = y - b$$

Δb - iznos rasta preduzeća na bazi inovacija

Također, matematički možemo izračunati i stopu rasta parametra kojim mjerimo veličinu preduzeća (p) u određenom intervalu vremena (za jedan vremenski period).

Relacija 2. (Autor rada)

$$p = \frac{y - b}{b} * 100$$

y (zavisna varijabla) - Iznos pokazatelja veličine preduzeća poslije inovacije (prosječan broj zaposlenih, ukupan prihod od prodaje na godišnjem nivou, zbira bilansne aktive preduzeća, sredstva preduzeća, angažovane količine i ostvarena

količina učinka, a od vrijednosnih: kapital, angažovane vrijednosti, prodaja, stvaranje vrijednosti, neto vrijednosti proizvodnje i periodični dobitak);

b - Iznos pokazatelja veličine preduzeća prije inovacije;

p - stopa rasta preduzeća na bazi uvođenja inovacija (za jedan vremenski period)

U zavisnosti od tako definisanih parametara, potrebno je uvesti i dodatna ograničenja.

($y > 0$); tj. da (prosječan broj zaposlenih, ukupan prihod od prodaje na godišnjem nivou, zbir bilansne aktive preduzeća, sredstva preduzeća, angažovane količine i ostvarena količina učinka, a od vrijednosnih: kapital, angažovane vrijednosti, prodaja, stvaranje vrijednosti, neto vrijednosti proizvodnje i periodični dobitak), ne mogu imati negativne vrijednosti. Također, da bi se ostvario rast, logično je da je iznos parametra kojim mjerimo veličinu preduzeća prije inovacije manji od istog parametra poslije inovacije, tj. da je ($y > b$), jer u suprotnom ne bi bilo rasta preduzeća, tj $\Delta b = 0$.

Primjer 1.

Ukupan prihod od prodaje na godišnjem nivou MSP-a iznosi 5 500 000 KM. Stopa rasta preduzeća mjerena ukupnim prihodom od prodaje na godišnjem nivou nastala pod utjecajem uvođenja organizacionih inovacija u proizvodno preduzeće iznosi 5,55%.

a) Izračunati iznos ukupnog prihoda od prodaje na godišnjem nivou MSP-a, poslije uvođenja inovacije.

b.) Izračunati apsolutni iznos rasta ukupnog prihoda od prodaje na godišnjem nivou MSP-a, nastalog na bazi inovacija.

$$a) \quad p = \frac{y - b}{b} * 100$$

$$0,0555 = (y - 5\,500\,000) / 5\,500\,000$$

$$y = 5\,805\,250 \text{ KM}$$

Iznos ukupnog prihoda od prodaje na godišnjem nivou MSP-a, poslije uvođenja inovacije iznosi $y = 5\,805\,250 \text{ KM}$.

$$b) \quad \Delta b = y - b$$

$$5\,805\,250 - 5\,500\,000 = 305\,250 \text{ KM}$$

Apsolutni iznos rasta ukupnog prihoda od prodaje na godišnjem nivou MSP-a, nastalog na bazi inovacija iznosi 305 250 KM.

Primjer 2.

Apsolutni iznos rasta ukupnog prihoda od prodaje na godišnjem nivou MSP-a, nastao na bazi inovacija na proizvodima iznosi 250 500 KM. Ukupan prihod od prodaje na godišnjem nivou MSP-a poslije uvođenja inovacije na proizvodima iznosi 6 400 000 KM. Izračunati:

a) Iznos ukupnog prihoda od prodaje na godišnjem nivou MSP-a, prije uvođenja inovacije.

b) Stopu rasta preduzeća mjerenu ukupnim prihodom od prodaje na godišnjem nivou nastalu pod utjecajem uvođenja inovacija u uslužno preduzeće.

$$a) \quad \Delta b = 250\,500 \text{ KM}$$

$$y = 6\,400\,000$$

$$b = y - \Delta b$$

$$b = 6\,400\,000 - 250\,500$$

$$b = 6\,149\,500 \text{ KM}$$

Iznos ukupnog prihoda od prodaje na godišnjem nivou MSP-a, prije uvođenja inovacije iznosi $b = 6\,149\,500 \text{ KM}$.

$$b) \quad p = \frac{y - b}{b} * 100$$

$$p = (6\,400\,000 - 6\,149\,500) / 6\,149\,500 * 100 = 250\,500 / 6\,149\,500 * 100 = 4,074\%$$

Stopu rasta preduzeća mjerenu ukupnim prihodom od prodaje na godišnjem nivou nastalu pod utjecajem uvođenja inovacija u uslužno preduzeće iznosi 4,074%.

6. ZAKLJUČAK

Značaj inovacija je ogroman, jer tehnološke inovacije predstavljaju srž tehnološkog progresa koji je najvažniji faktor rasta produktivnosti, tehnološkog rasta i ekonomskog razvoja. Tehnološke inovacije su jedan od najvažnijih faktora za ostvarivanje konkurentne prednosti.

Uspješan menadžment inovacija mora osigurati protok znanja u okviru ključnih funkcija u preduzeću, kao i protok znanja između ovih i drugih funkcija kojim treba podržati i komunikaciju sa okruženjem u cilju povećanja konkurentnosti i profitabilnosti, odnosno ostvarivanja poslovnog uspjeha. Kvantifikovanje uloge i značaja inovacija za rast i razvoj MSP-a, predstavlja veoma bitan korak u ukupnoj metodologiji rasta i razvoja MSP-a u svim zemljama EU, pa tako i u Bosni i Hercegovini.

Značajan doprinos razvoju i zamahu MSP-a u Bosni i Hercegovini dala je i Strategija razvoja MSP-a Bosne i Hercegovine. Strategija razvoja MSP-a Bosne i Hercegovine bi trebala da omogućiti brži rast i razvoj MSP-a u Bosni i Hercegovini te ispunjenje obaveza koje je država preuzela potpisujući dokument o Evropskom partnerstvu. Sama Strategija razvoja se sastoji od tri osnovna dijela gdje se uvodni dio odnosi na motive i ciljeve Strategije i daje informacije o općoj makroekonomskoj situaciji, o trenutnoj strukturi MSP-a i o okruženju za podršku poslovanju u BiH.

Razvojna strategija MSP-a za 2009.-2011. u osnovi sadrži sljedeće:

- Usvajanje promjena ili dopuna zakonskog okvira za rad MSP-a na nivou BiH;
- Institucionalna poboljšanja;
- Poboljšanja obrazovnog i konsultantskog sistema;
- Poboljšanja finansijskih instrumenata MSP-a.

Ovo bi bili preduslovi ili konkurentski faktori razvoja MSP-a. U takozvane napredne konkurentne faktore, prije svega, spada jačanje tehnoloških i inovacionih kapaciteta MSP-a, informaciono-komunikacione tehnologije, evropeizacija, internacionalizacija, partnerstvo i njihovo umrežavanje.

Na kraju, kada govorimo o razvoju MSP-a treba spomenuti i najnoviju inicijativu (maj, 2011.) za uvođenjem vaučer sheme za mala i srednja preduzeća. To je sistem vaučera kao stimulatívni instrument s dvije svrhe, prvo da se

poveća potražnja za uslugama, a u isto vrijeme da kvalitet usluga koji će dobiti mala i srednja preduzeća bude na velikom nivou i u korak prati visoke evropske standarde s obzirom da se u razvijenim evropskim zemljama pokazao kao izvrstan instrument poslovanja.

INNOVATION AS DEVELOPMENT FACTOR IN SMALL AND MEDIUM ENTERPRISES IN BOSNIA AND HERZEGOVINA

SUMMARY

The phenomenon of small and medium enterprises has a long and varied history of existence and development in modern capitalist countries. In our country, the sudden development of small and medium enterprises is linked to the rapid development of private property, which resulted in numerous attempts to initiate the establishment and formation of new small and medium enterprises. The importance of small and medium enterprises (hereinafter SMEs) is reflected in the role that these enterprises have to increase employment, diversification of economic structure, the innovative activities and technical progress, the realization of broader social goals. In a world of constant economic and financial changes accompanied by constant financial innovation in the global financial crisis, as a condition of growth and development primarily for survival of SMEs there is a need to introduce innovations. Innovation is any system of organized and purposeful activities aimed at making a change (new products, production processes, organizational structure, management style, etc..). In this paper we pay special attention to the role of innovation in growth and development of SMEs. Section shall effect the basic theoretical views on the role of innovation in growth and development of SMEs, as well as the analysis of basic parameters of growth and development of SMEs. In this paper, we perform a mathematical analysis evaluating the effects of introducing innovation in SME growth and development of SMEs. The aim of this study was to quantify the value impact of the introduction of innovation in growth and development of SMEs. Aim is also to be based on the practical interpretation of the evaluation of innovating SMEs and analysis of good practices abroad, to elaborate the possibilities for improving the effects of introducing innovation in SMEs. The paper used the scientific method of deduction, analysis and comparative analysis of best practices. Interpretation of results should serve as a basis for

professional and scientific discussion on the role of innovation in growth and development of SMEs in Bosnia and Herzegovina.

Keywords: *Small and medium enterprises, innovation, enterprise restructuring, growth and development;*

JEL: O31, O32, X12;

LITERATURA:

1. Adižes, I., Upravljanje životnim ciklusom preduzeća, Prometej, Novi Sad, 2002.
2. Analiza stanja u oblasti malih i srednjih preduzeća za 2008. godinu, Republička agencija za razvoj malih i srednjih preduzeća, Banja Luka, 2009.
3. Berberović, Š.; Jelić, M., Menadžment malih i srednjih preduzeća, Ekonomski fakultet, Banja Luka, 2005.
4. Business Environment and Enterprise Performance Survey”, World Bank/EBRD, 2008.
5. Vukmirović, N., Savremeno preduzetništvo-Nauka i vještina poslovnog uspjeha, Ekonomski fakultet, Banja Luka, 2006.
6. Vukotić, V., Preduzetnička ekonomija, Ekonomski fakultet, Podgorica, 2000.
7. Gilder, G., The Spirit of Enterprise, Penguin Books, New York, 1986.
8. Deželjin, D.; Deželjin, J.; Dujanić, M.; Tadin, H.; Vujić, V., Poduzetnički menadžment: izazov, rizik, zadovoljstvo, M.E.R.CONSULT, Zagreb, 2002.
9. Dostić, M., Menadžment malih i srednjih preduzeća, Ekonomski fakultet, Sarajevo, 2003.
10. Izvještaj o politikama podsticanja malih i srednjih preduzeća u Bosni i Hercegovini, 2010.
11. Draker, Peter F., *Inovacije i preduzetništvo - praksa i principi*, Beograd, Privredni pregled, 1991.
12. Registar preduzeća Federalnog Zavoda za statistiku.
13. Siropolis, N., Menadžment malog poduzeća, Zagreb, 1995. (Izvor: *US Dearment o Commerce, Enterprise Statistiks*)
14. „SME Sector Overview”, IFC SEED, 2005.

15. "SME Policy Index 2009 - Progress in the Implementation of the European Charter for Small Enterprises in the Western Balkans", OECD, 2009.
16. Enterprise Policy Performance Assessment Bosnia and Herzegovina, OECD, 2005.
17. Schumpeter, Joseph A., *Business Cycles*, New York, McGraw Hill, 1939.
18. Zakonu o podsticanju razvoja malih i srednjih preduzeća, član 3.

Elektronski izvori:

1. Dostupno na: URL: <http://ec.europa.eu/enterprise/> pristup: (15.03.2012.);
2. Dostupno na: URL: http://en.wikipedia.org/wiki/Small_business pristup: (15.03.2012.);